

Hrvatska srednjovjekovna kultura bila je tropismena i trojezična

Hrvatska srednjovjekovna kultura bila je tropismena i trojezična jer su tekstovi pisani latinicom, glagoljicom i ćirilicom, a ostvarivala se na latinskom, starocrkvenoslavenskom i hrvatskom jeziku, ističe akademik Stjepan Damjanović u studiji "Hrvatski srednjovjekovni tekstovi: tri pisma i tri jezika" objavljenoj u knjizi "Novi filološki prinosi", koju je tiskala Matica hrvatska u novom nizu svoje knjižnice *Hrvatska jezična baština*.

Latinica je najstarije pismo kada je riječ o hrvatskim prostorima, no najstariji pisani tekstovi hrvatskim jezikom ostvareni su glagoljicom, piše Damjanović i navodi kako povijesni dokumenti potvrđuju da je glagoljskih tekstova bilo i u X. stoljeću, premda se ni jedan nije sačuvao te da je glagoljica od XI. do polovine XVI. stoljeća bila premoćno pismo u bilježenju hrvatskoga jezika.

Sve hrvatsko "najstarije" i "prvo" ostvareno je, kako navodi, glagoljicom te podsjeća na jezičnokulturne spomenike kao što su "Bašćanska ploča" i "Vinodolski zakonik" (1288.), najstarija hrvatska tiskana knjiga "Misal po zakonu rimskoga dvora" (1483.) i najstarija hrvatska početnica iz 1527.

Neki najstariji hrvatski tekstovi pisani ćirilicom i latinicom prepisani su s još starijih glagoljičnih matica, piše Damjanović i dodaje kako i najpoznatija latinična hrvatska inkunabula "Lekcionar Bernardina Splićanina" iz 1495. ima svoje uzore u glagoljičnim tekstovima.

Poslije je taj lekcionar, podsjeća akademik, doživio svoje ćirilične i latinične, svoje kajkavske i štokavske stilizacije

pa njegova sudbina vrlo rječito govori da je tadašnja publika sva ta pisma i sve te jezične stilizacije doživljavala kao različite stilizacije jednog jezika.

Damjanović navodi kako je uporaba ćirilice u hrvatskoj kulturi omeđena XI. i XVIII. stoljećem te da su na samom početku glagoljica i ćirilica kadšto jedna drugoj posuđivale imena. Stanovnici Poljica svoje ćirilično pismo zovu glagoljicom, a u dubrovačkim ispravama terminom "presbyteri chiurillize" imenuju se popovi glagoljaši, podsjeća Damjanović.

Na dijelu epigrafskih spomenika s tipično glagoljaških područja na razmeđu XI. i XII. st., kako ističe, nalazimo spomenike s izrazitim miješanjem glagoljičnih i ćiriličnih grafema te navodi primjer Humačke ploče iz Humca u Hercegovini.

Dodaje kako XII. stoljeću pripadaju ćirilični epigrafi: "Natpis Povaljskoga praga" (1184.), "Natpis Kulina bana", "Natpis omišškoga kneza Miroslava", "Blagajski natpis", "Natpis trebinjskog župana Grda", a XIII. st. brojni epigrafi po stećcima raspoređenim po bosanskim, hercegovačkim i dalmatinskim prostorima.

Ocijenio je kako korpusu hrvatskih ćiriličnih tekstova pripadaju i liturgijski tekstovi povezani s Crkvom bosanskom, što je slučaj i s nekim diplomatskim tekstovima kao što su "Listina Kulina bana" (1189.) i Povelja bana Matije Ninoslava Dubrovačkoj općini (1232.–1235.) i (1235.–1236.).

Najljepši i jedan od najvažnijih tekstova Crkve bosanske "Hvalov zbornik" iz 1404. pisan je za Hrvoja Vukčića Hrvatinića, a

prepisan je sa starijega glagoljičnog predloška, ističe Damjanović i podsjeća kako se potkraj XV. st. posve oblikovao tip ćirilice koji se obično naziva "bosančicom", kako ju je tako 1889. imenovao Ćiro Truhelka.

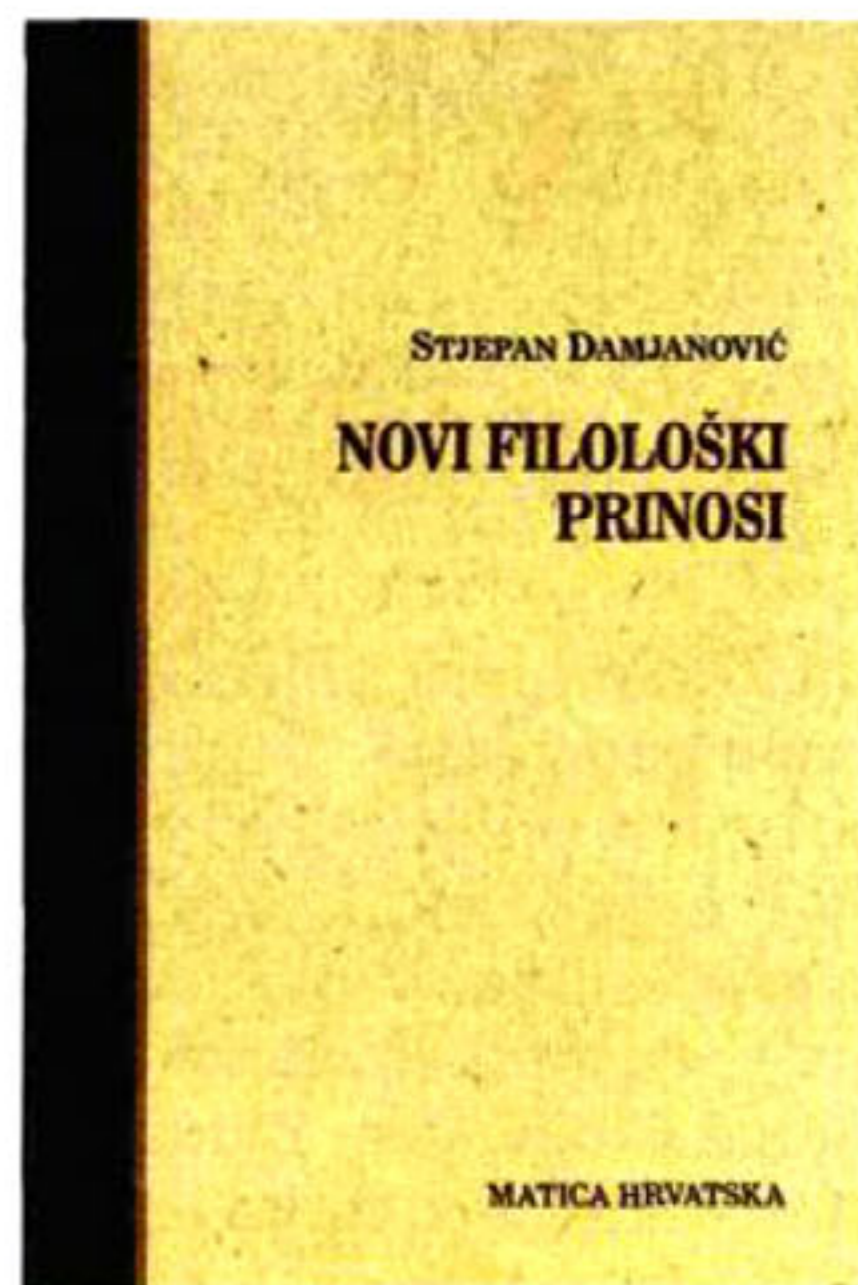
To pismo, kako navodi, imati tri svoje inačice – bosansku, poljičku i dubrovačku, a proširilo se najviše zahvaljujući bosanskim franjevcima. Napominje kako se, između ostalih, za to hrvatsko pismo rabe i nazivi: "zapadna ćirilica", "bosansko-hrvatska ćirilica", "arvacko pismo" i "poljičica".

Podsjeća da su najstariji kontinuirani latinicom i hrvatskim jezikom sačuvani tekstovi iz XIV. stoljeća te da je prvi među njima "Red i zakon od primljenja na dil dobroga činjenja sestara naših reda svetoga oca našega Dominika" iz 1345.

Iz sredine XIV. st. je, navodi Damjanović, i "Šibenska molitva", stihovana pohvala Gospi te tekst "Cantilena pro sabatho", koje je po mišljenju nekih istraživača pisala ruka fra Pavla Šibenčanina. Četrnaestom stoljeću pripadaju i "Žića svetih otaca", "Korčulanski lekcionar" te "Prvi vatikanski hrvatski molitvenik" na štokavskom, ali je prepisan sa starije čakavsko-ikavske matice.

Damjanović smatra da su hrvatski govorni idiomi zajedno s hrvatskostaroslavenskim (hrvatskom redakcijom crkvenoslavenskoga jezika) udruženo opsluživali sve civilizacijske potrebe hrvatske sredine, odnosno određenih njezinih slojeva, kao što je to u istoj sredini za drugi, u pravilu viši sloj činio latinski jezik.

Glagoljaši su zauzeli, kako je istaknuo, prostor između najviših slojeva, koji se

služe latinskim i najnižih, kojima je za skromne civilizacijske potrebe dostatan njihov dijalekt. Ocjenjuje kako su srednjovjekovni hrvatski slušatelji, odnosno čitatelji, staroslavenski jezik doživljavali kao stariju stilizaciju vlastitoga govora. Akademik Stjepan Damjanović (Strizivojna, 1946.) predsjednik je Matice hrvatske. Strukom je filolog, paleoslavist i paleokroatist, a radi kao sveučilišni profesor na zagrebačkome Filozofskom fakultetu.